

Stigmatizace sv. Františka

Přednáška br. Jiřího Bonaventury Štivara OFM Cap.
22. 9. 2007 na Hostýně při formaci formátorů SFR

Sv. František je prvním případem viditelné fyzické stigmatizace, který je v dějinách znám. Po něm pak následovala řada dalších lidí, ať už svatých, nebo těch, kterým se pocty na oltáři nedostalo, ale Pán je rovněž vyznamenal znamením svých ran. Do dnešní doby je jich zadokumentováno okolo dvou set. Jen málo z nich však mělo všech pět ran Kristových. U každého z nich proběhla stigmatizace jinak a ne vždy víme jak. Sv. František zůstává i v této oblasti jedinečným, neboť u něj je podrobně znám průběh stigmatizace, její okolnosti i neobvyklý vzhled jeho ran.

Historicky nejstarším svědkem o Františkových ranách (nikoli však o průběhu stigmatizace) byl br. Eliáš, který vedl řád v roce 1226, kdy světec zemřel. A právě při příležitosti jeho úmrtí napsal bratřím okružní list, ve kterém stojí:

A těmito slovy vám oznamuji velikou radost a neobyčejný zázrak. Co je světem, nebylo slyšáno o takovém znamení, leč u Božího Syna, kterým je Kristus Pán. Nedlouho před smrtí se ukázalo, že náš bratr a otec je ukřižovaný pěti ranami, které jsou pravými Kristovými stigmaty, jež nosí na svém těle. Jeho ruce i nohy byly jako probodené hřeby, které prošly naskrz a zanechaly [po sobě] rány a černotu od hřebů. Jeho bok vypadal jako opravdu proboděný kopím a často mokval krví.¹

Druhý nejstarší svědek, Tomáš z Celana, však z výpovědí očitých svědků dospěl k jinému závěru, který se nebál dát najevo ve svém *Prvním životopise*. Zatímco papežova kanonizační bula se o stigmatěch nezmiňuje a papež o nich až do roku 1237 veřejně nemluvil, a *Okružní list bratra Eliáše* zase otevřeně mluví o stigmatěch jako o ranách v rukou a nohou, Tomáš z Celana je, kromě rány v boku, popisuje jako výrůstky z masa podobné hřebům. Tím dokazuje svou svobodu názorů a nepřímou i potvrzuje historickou skutečnost Františkových stigmat. Jestliže se rozhodl o tom psát, i když papež o nich mlčel, pak jediné proto, že to byla skutečnost, a když Františkova stigmata popisuje jinak než bratr Eliáš, pak si to může dovolit zase jen proto, že takový popis měl od očitých svědků. I kdybychom odhlédli od papeže, usnadnil by si situaci, kdyby prostě jen převzal verzi bývalého generálního vikáře.

Kromě toho poprvé uvádí i historické okolnosti, které stigmatizaci předcházely, neboť velké utrpení bylo sv. Františkovi předem shůry předpovězeno:

Tento člověk, který měl Božího Ducha, byl ochoten snášet všechny úzkosti srdce i všechny tělesné strasti, kdyby si mohl vybrat, jen aby se na něm milostivě naplnila vůle nebeského Otce. Proto přišel jednoho dne k posvěcenému oltáři, který byl zřízen v poustevně, kde dlel, vzal knihu, ve které byla napsána svatá evangelia, a uctivě ji položil na oltář.

Pak padl před oltářem na zem a modlil se k Bohu, umenšený víc srdcem než tělem, pokorně prosil, aby mu dobrotivý Bůh, Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy, milostivě zjevil svou vůli. Aby dovedl k dokonalému konci to, co kdysi prostě a zbožně započal, vroucně prosil, aby se mu při prvním otevření knihy zjevilo, co by měl udělat. Byl totiž veden Duchem, který řídil svaté a dokonalé muže, o nichž čteme, že ve své zbožné touze po svatosti jednali podobně.

Když vstal od modlitby a s pokorným srdcem a se zkroušeností ducha se posílil znamením svatého kříže, vzal uctivě z oltáře knihu a s úctou i s bází ji otevřel. I stalo se, že když otevřel knihu, nejprve uviděl líčení o utrpení našeho Pána Ježíše Krista, to místo, kde on sám oznamuje své hořké utrpení. Aby vyloučil jakoukoli náhodu, otevřel knihu podruhé a potřetí a našel vždy stejné nebo podobné místo. Tehdy poznal, muž plný Ducha Božího, že do Božího království musí dojít skrze

---

1 OListEl 15-19.

mnohá utrpení, mnohá soužení a mnohé bojez.

Teprve po tomto uvedení následuje nejstarší popis vlastního průběhu stigmatizace:

Dva roky před tím, než vrátil svou duši nebi, pobýval František v poustevně na místě zvaném La Verna. Tu měl od Boha vidění: viděl muže v podobě serafa se šesti křídly, který nad ním visel na kříži s rozpjatýma rukama a nohama u sebe. Dvě křídla měl zdvižena nad hlavou, dvě byla rozpjatá k letu a dvě zahalovala téměř celé tělo. Když to blažený služebník Nejvyššího uviděl, byl pln údivu, ale nemohl si vysvětlit, co by mělo toto zjevení znamenat. Velmi se zaradoval a zmocnila se ho ještě větší radost, když zpozoroval milostiplný a nepopsatelně krásný pohled serafa, kterým se na něho díval, ale jeho ukřižování a hořkost jeho utrpení ho naplňovaly hrůzou. A tak byl jak povznesený, tak zaražený, smutný i veselý, radost i zármutek se v něm střídaly. Ustaraně přemýšlel, co by mělo toto vidění znamenat, a jeho duše se plnila úzkostí ještě více, když se snažil pochopit jeho význam.

Zatímco rozumově nemohl stále do jeho smyslu proniknout a novost a neobvyklost vidění zaměstnávaly jeho srdce, začala se na jeho ruku i nohou objevovat znamení hřebů tímž způsobem, jak je krátce předtím viděl na ukřižovaném muži nad sebou³.

Následující popis toho, co se objevilo na jeho ruku a nohu, se však liší od popisu bratra Eliáše:

Jeho ruce i nohy jako by byly vprostředku probodeny hřebí, přičemž se hlavičky hřebů objevily na ruku na vnitřní a na nohu na vnější straně, na protější straně pak byly jejich hroty. Znamení totiž byla na vnitřní straně ruku kulatá, na vnější podlouhlá a bylo tam vidět kousek masa, který přečníval, jako by to byly zkrivené, ohnuté konce hřebů, které přečnívaly zbylé maso. Stejně tak byla vtištěna znamení hřebů i na nohách s přečnívajícím masem. Také pravý bok byl jakoby probodný kopím a byla v něm zatažená rána, z níž často teklo tolik krve, že jeho svatá krev prosakovala hábitem i kalhotami⁴.

Přibližně o tři roky později píše Tomáš z Celana svou *Chórovou legendu*, která se četla v chórech bratří jako nověna před svátkem sv. Františka. Právě proto tato kratičká legenda v té době nejvíce ovlivnila pojetí stigmatizace sv. Františka, které se pak objevuje i ve výtvarném umění. Na rozdíl od *Prvního životopisu* totiž v *Chórové legendě* autor používá zkratku a vtištění stigmat připisuje přímo serafinovi, který se sv. Františkovi zjevil:

Dva roky předtím, než se jeho duch navrátil do nebe, služebník a přítel Boží František uviděl v božském vidění nad sebou ukřižovaného serafa, který mu vtiskl viditelným způsobem znamení svého ukřižování tak, že i on vypadal jako ukřižovaný. Ruce, nohy a bok měl poznačeny znameními kříže. Doopravdy se na něm objevily Kristovy rány⁵.

Jen o dva roky později profesionální básník Jindřich d'Avranches ve své *Veršované legendě* o sv. Františkovi rovněž popisuje průběh stigmatizace i to, co jí předcházelo. Obsah svého vyprávění přebírá z *Prvního životopisu*, jen přidává zbytečné a nevěrohodné detaily, jako při otevírání Bible:

Položí na oltář mohutný posvátný svazek
složený z evangelií - k zemi pak v modlitbě padne
a žádá, aby Bůh mu vše vyjevil otevřením stránky,
jak nadepsána bude - do šíře se rozletí kniha:
přede vším ukáže se utrpení Ježíše Pána
Krista, a aby si nemyslel, že se tak náhodou stalo,
opět toto zas zřel, když znovu se otevírala kniha⁶.

Popis letícího serafína odpovídá původnímu popisu Tomáše z Celana, až na to, že letící anděl je celý oděný v zbroji⁷.

2 1Cel 92,4-93,4

3 1Cel 94.

4 1Cel 95.

5 ChórLeg 11,1-2.

6 VerLeg 12,26-32.

Autor legendy si troufá uvést i důvod, proč František uvažuje nad tím, co má toto zjevení znamenat:

To v něm však pochyby vzbouzí a zmaten je zcela,
 snaží se přijít na to, jaký div to zjevení značí,
 proč bytost prostá a nepřístupná utrpení
 může být vydána trestu; mnoho hlavu si láme,
 objeví na sobě však, nač se u jiného táže.
 Neboť utrpení Krista tak sídlo našlo v srdci
 jeho a vtisklo se mu až do samého morku kostí,
 že už nešlo je skrýt, ba přeteklo přes samý povrch⁸.

Při popisu samotných ran se však věrně drží popisu Tomáše z Celana.

Asi jen o rok později ve svém *Životě svatého Františka* spojuje Julián ze Špýru Františkem nalezené úryvky o utrpení Páně poprvé s jeho předcházející touhou po mučednictví (které nebylo vyhověno):

Když se mu napoprvé ukázalo utrpení našeho Pána Ježíše Krista, domníval se, že se to mohlo stát jen náhodou. Knihu opět zavřel a znovu otevřel, a opakoval to několikrát, a vždy našel to, co předtím, nebo něco podobného. Ale neohrožený Kristův bojovník se toho nezalekl. Vždyť již dávno toužil po mučednictví a i nyní jej horoucně rozněcovalo všechno, co mohl pro Krista snést⁹.

Ve všem ostatním se věrně drží – v mírně zkrácené podobě – popisu Tomáše z Celana.

Legenda *O začátku neboli založení Řádu*, sepsaná okolo roku 1240, se o Františkově stigmatizaci zmiňuje jen jedinou větou, která se však pokouší velmi výstižně podat důvod stigmatizace:

Protože se zachtělo Pánu ukázat lásku, jakou ho miloval, vtiskl do jeho rukou, nohou a boku rány svého milovaného Syna¹⁰.

Legenda tří druhů, napsaná jen o šest let později, jde v popisu důvodu stigmatizace ještě dál:

Protože Pán sám si přál odhalit celému světu žár jeho lásky a stálou vzpomínku na Kristovo utrpení, kterou v srdci nosil, podivuhodně ho vyznamenal ještě za jeho pozemského života zázračným znamením zvláštní výsady.

Serafínské lásce světce tak odpovídá i zjevení serafa¹¹. V popisu samotné stigmatizace jsou přidány detaily o kráse serafa, poprvé je také zmiňována Kristova tvář a datum stigmatizace je upřesněno na období kolem Svátku povýšení sv. Kříže:

Když tedy planul serafínskou láskou touhy a vystupoval vzhůru do Boha, a v tom, který chtěl být z bezmezné lásky ukřižován, byl proměňován soucitnou sladkostí, jednoho rána, kolem svátku Povýšení svatého Kříže, asi dva roky před svou smrtí, se modlil na úbočí hory jménem La Verna. Tehdy se mu zjevil jeden seraf, který měl šest křídel a mezi křídly se podobal překrásnému ukřižovanému muži, jenž měl ruce i nohy rozepjaty do podoby kříže a tvář, která velmi jasně připomínala Pána Ježíše. Dvěma křídly si zahaloval hlavu a dvěma tělo až k nohám, dvě měl roztažená k letu.

Když zjevení zmizelo, zůstal v jeho duši podivuhodný žár lásky, ale na jeho těle se ještě podivuhodněji objevilo vtištění ran Pána Ježíše Krista¹².

Popis samotných ran však i v tomto případě zůstává stejný.

Ve svém *Druhém životopise*, napsaném jen o rok později než *Legenda tří druhů*, se Tomáš z Celana o průběhu stigmatizace vůbec nezmiňuje. Tento nedostatek však napravuje přibližně o čtyři roky později, když píše *Pojednání o zázracích*, kde se při popisu průběhu stigmatizace i vzhledu ran drží

7 VerLeg 12,44.

8 VerLeg 12,47-54.

9 ŽivFran 60,4-6.

10 PerAn 46,5.

11 Serafíni jsou podle křesťanské tradice nejvyšším z devíti kůrů andělských a vyznačují se vroucí láskou k Bohu.

12 Leg3Dr 69,2-5.

toho, co sám napsal již dříve, aniž by se nechal ovlivnit ostatními legendami.

Ve své *Větší legendě*, napsané o více než deset let později, sv. Bonaventura přidává informaci o tom, kdy došlo k otevírání evangelní knihy (na začátku čtyřicetidenního postu před svátkem archanděla Michaela) a poněkud mění původní podání tím, že knihu neotvírá sám František, ale jeho spolubratr, aby tak ještě více zdůraznil úlohu Boží prozřetelnosti:

Nejprve se tedy s velikou vroucností pomodlil, pak vzal z oltáře knihu evangelií a nechal ji ve jménu svaté Trojice otevřít prostřednictvím svého druha, muže svatého a Bohu oddaného¹³.

Sv. Bonaventura pak uvádí svůj, teologicky velmi propracovaný, popis stigmatizace, do kterého přebírá popis Tomáše z Celana i prvky objevující se v *Legendě* tří druhů a ještě je vylepšuje „ohnivými křídly“:

Když byl tedy serafínským žářem touhy unášen vzhůru k Bohu a sladkostí společného utrpení přetvářen v toho, který chtěl být z nesmírné lásky ukřižován, jednoho rána kolem svátku Povýšení svatého kříže, zatímco se na úbočí hory modlil, uviděl serafa, který měl šest ohnivých, zářících křídel, jak sestupuje z nebeských výšin. A když se rychlým letem snesl do vzduchu k místu nedaleko Božího muže, objevil se mezi křídly obraz ukřižovaného člověka, který měl ruce i nohy do tvaru kříže rozpjaté a ke kříži přibité. Dvě křídla měl zdvižena nad hlavou, dvě byla rozpřažená k letu a dvě zahalovala celé tělo. Když to viděl, silně užasl a jeho srdce pronikala radost smíšená se zármutkem. Radoval se z laskavého pohledu, v němž viděl, že na něho v podobě serafa hledí Kristus, ale přibití na kříž pronikalo jeho duši mečem soucitné bolesti.

Nesmírně se divil pohledu na tak nepochopitelné vidění, protože věděl, že se slabost utrpení nijak neshoduje s nesmrtelností serafínského ducha. Nakonec z toho pochopil, jak mu Pán zjevil, že proto bylo jeho očím Boží prozřetelností předloženo takové vidění, aby Kristův přítel dopředu věděl, že se má celý proměnit do podoby Krista ukřižovaného, ne skrze mučednictví těla, ale žářem ducha. Když vidění zmizelo, v jeho srdci zanechalo podivuhodný žár, ale i jeho tělu vtisklo neméně podivuhodnou podobu znamení¹⁴.

Z toho, co nám legendy o sv. Františkovi uchovaly, můžeme mít za jisté, že svými ranami Kristus sv. Františka vyznamenal a vtiskl do něho svou podobu nejen na duši, ale i na těle – aby tak byla zjevná slova sv. Pavla: „Nežiji už já, ale žije ve mně Kristus.“ A je tím také znovu, zázračným způsobem, vyjeveno, že láska bez utrpení na tomto světě není.

Naopak je také jisté, že se před svou stigmatizací sv. František nemodlil slovy: „Můj Pane, Ježíši Kriste, za dvojí milost tě prosím, abys mi ji učinil, dříve než umřu; první je, abych za svého života pocítil v duši a na svém těle, pokud je možno, tu bolest, kterou ty, sladký Ježíši, jsi snášel v hodině svého přehořkého umučení. Druhá je, abych cítil v svém srdci, pokud je to možné, tu přenesmírnou lásku, kterou ty, Synu Boží, jsi byl zanícen, abys ochotně snášel tak veliké umučení pro nás hříšníky.“ Tato údajná Františkova modlitba se totiž objevuje až v *Kvítcích sv. Františka*, které opravdu nelze považovat za věrohodný historický zdroj. Navíc všechny předcházející legendy, jak jsme viděli, ani nic podobného nenaznačují.

Rád bych se s vámi podělil i o další vývoj popisu stigmatizace sv. Františka, ale naše provincie mě už více než rok staví do takových životních podmínek, že nemohu pracovat na nových překladech dalších legend a o staré překlady se nemohu s jistotou opřít.

---

13 VětLeg XII,2,2.

14 VětLeg XII,3,1-9.